

UDK: 272-312.47-243-246

272-726.2 Šarić I.

272-726.2-766

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: veljača 2020.

Hrvoje KALEM

Katolički bogoslovni fakultet Univerziteta u Sarajevu

Josipa Stadlera 5, BiH – 71 000 Sarajevo

hrvojekalem@gmail.com

MARIJA, MAJKA GOSPODINOVA, U PRIJEVODU I KOMENTARIMA NOVOG ZAVJETA, IZABRANIM PROPOVIJEDIMA I OKRUŽNICAMA NADBISKUPA IVANA ŠARIĆA

Sažetak

Blažena Djevica Marija zauzima jedinstvenu ulogu u povijesti spasenja. O toj ulozi svjedoče ne samo dogmatske odluke općih i krajevnih sabora nego i vjernička svijest biskupa, teologa i cijelog Božjeg naroda. Nakana ovoga rada je osvijetliti i pokazati Šarićevu percepciju Blažene Djevice Marije, njezino mjesto i ulogu u kršćanskoj predaji i Svetome pismu te njegovo štovanje Gospe i predstavljanje Majke Isusove vjernicima unutar hrvatskog naroda, i to kroz njegove komentare Novoga zavjeta koji je on sam preveo. U ovome radu Šarićevi komentari, koji su pučkog i pastoralnog karaktera, komparirani su s komentarima ekumenskog Novog zavjeta koji uživa većinski konsenzus teologa i bibličara. U drugom i trećem dijelu rada pokazuje se kako su se percepcija i štovanje Marije, Isusove majke, aktualizirali u naučiteljskoj službi drugog vrhbosanskog nadbiskupa Ivana Šarića te se na kraju rada donose zaključna zapažanja.

Ključne riječi: *Djevica Marija, nadbiskup Ivan Evanđelist Šarić, evanđelja, pouke/propovijedi, okružnice/poslanice.*

Uvod

Sva četiri evanđelja spominju Mariju kao Isusovu majku, no donose vrlo malo informacija o njoj. Evanđelisti nikada ne stavljaju u Isusova usta riječ majka kojom bi se obratio Mariji. Isusova je rodbina svatko tko

vrši volju Oca njegova koji je na nebesima (usp.: Mk 3,35). Novi zavjet se ne zanima za biografske pojedinosti iz Marijina života, takve podatke nalazimo u nekim apokrifnim spisima. Odlučujuće je za Marijino spominjanje u Novome zavjetu to da je on prikazuje u Božjem djelu spasenja (usp.: Gal 4,4). Ako je sve stvoreno gledajući u Krista, onda je to na jedinstven način Marija kao najčistije stvorenje. Kao takva Marija je ona u kojoj je *Logos* postao tijelom, odnosno čovjekom, ona je Djevica koja rađa Emanuela. Svojim *fiat* Marija izgovara najdublju riječ vjere te ostvaruje čin posvemašnjeg i bezuvjetnog predanja Božjoj volji, koji u svemu nadmašuje dotadašnje paradigmatško Abrahamovo povjerenje.¹

Kvantitativno siromašan izvještaj o Mariji, proporcionalno je oprečan važnosti njezine uloge u kršćanskoj objavi i povijesti spasenja. Marijina uloga osobito dolazi do izražaja kod sv. Luke. Zbog toga Luku možemo i nazivati Marijinim piscem i evanđelistom. Početak Lukina evanđelja donosi veličanstveni prizor Marije koja prihvaća anđelov navještaj i tako zauzima svoje mjesto u povijesti spasenja. Ona rađa i donosi Spasitelja među nas ljude. Jednako tako Marija stoji i na početku Djela apostolskih, u vrijeme rađanja i oblikovanja Crkve, postajući *Mater Ecclesiae*.

Promatrajući Marijin lik kako ga donosi evanđelist Luka, Mariju vidimo kao pobožnu ženu svojega vremena, pripadnicu židovskog naroda koja živi u suglasju sa Zakonom. Međutim, izrazito jaki i odlučujući momenti u Marijinu životu koje je zapisao sv. Luka, kao npr. anđelovo navještenje, prikazuju Mariju kao *istinski Sion, istinski Izrael, istinski Božji narod* koji donosi plod po Božjoj milosti.² No, to da je Marija istinski Sion koji donosi plod po Božjoj milosti nije njezina privatna stvar, nego s njom započinje nova era, razdoblje nove i potpune pripadnosti čitavoga čovječanstva Bogu.³ Da je Marija toga svjesna, pokazuje njezin *Veliča* koji nadilazi osobnu zahvalnost stavljajući sebe i svoj glas u službu Abrahamova potomstva.⁴

¹ Usp.: Helga RUSCHE, „Marija“, *Praktični biblijski leksikon* (Zagreb: KS, 1997.), 201-202.

² Usp.: Joseph RATZINGER, *Kći sionska. Marijanska pobožnost u Crkvi* (Split: Verbum, 2008.), 40.

³ Usp.: Alfred SCHNEIDER, *Mariologija. Djevica Marija u otajstvu Krista i Crkve* (Zagreb: FTI, 2008.), 29.

⁴ Usp.: „Marija“, Xavier LÉON-DUFOUR (ur.), *Rječnik biblijske teologije* (Zagreb: KS, 1993.), 516.

Možemo biti u potpunom suglasju s Ratzingerovim mišljenjem kada tvrdi kako je lik žene neizostavan za ustroj biblijske vjere: „U trenutku u kojemu u Novomu zavjetu apstraktne sheme nade u Božje okretanje narodu zadobivaju konkretno, osobno ime u Isusu Kristu, javlja se i lik žene, do sada promatrane samo tipološki i personaliziran u velikim ženama Izraela, pojavljuje se s imenom i kao osobni sažetak ženskog principa tako da je sada ovaj princip ostvaren u osobi, ali i osoba upravo kao pojedinac uvijek upućuje iznad same sebe na nešto sveobuhvatno što je nosi i predstavlja: to je ime Marija. Zanimajati ili odbaciti ženski element u vjeri, konkretno: marijanski element, u konačnici znači negirati stvaranje i lišavati ga milosti njegova ostvarenja.“⁵

Nadbiskup Ivan Evandelist Šarić bio je svjestan ovoga imena i konkretnog oblika nade u Božje okretanje narodu koje se zrcali u tom imenu. To pokazuju ne samo njegove marijanske pjesme nego i njegovi pobudni komentari onih mjesta u Novom zavjetu u kojima se spominje Marija, majka Isusova. S jednakim žarom i okrenutosti ovoj nadi koja se utjelovljuje u Mariji, nadbiskup Šarić je pisao u svojim okružnicama i propovijedima kojima se želimo približiti ovim radom.

1. Djevica Marija u prijevodu i komentarima Novog zavjeta nadbiskupa Šarića

Kako bismo pristupili izradi teme *Marija, majka Gospodinova, u prijevodu i komentarima Novog zavjeta nadbiskupa Šarića*, posegnut ćemo za Šarićevim prijevodom Novog zavjeta iz 1942. godine. Za to izdanje odlučili smo se zato što je ono najopširnije, za razliku od madridskog izdanja u kojemu je Luka Brajnović drastično skratio komentare.⁶

Najprije trebamo istaknuti da Šarić nije dobio mandat od tadašnje Biskupske konferencije za prijevod Novoga zavjeta, nego se on sam odlučio na taj pothvat kako bi hrvatski vjernički narod imao jednolik prijevod cijelog Svetog pisma, kako naš prevoditelj podcrtava u Predgovoru prijevoda Novog zavjeta.⁷ Kada se Šarić odlučio na prijevod Svetoga pisma,

⁵ Joseph RATZINGER, *Kći sionska*, 24.

⁶ O razlikama između sarajevskog i madridskog izdanja prijevoda Šarićeva Svetoga pisma vidi: Mato ZOVKIĆ, „Nastanak i tri izdanja Šarićeva prijevoda Svetoga pisma“, Pavo JURIŠIĆ (prir.), *Ivan Šarić vrhbosanski nadbiskup. Zbornik radova znanstvenog skupa o dr. Ivanu Šariću održanog 19. siječnja 2002. u Sarajevu* (Sarajevo: VKT, 2007.), 246-259.

⁷ Usp.: *Novi zavjet iz izvornog teksta preveo i bilješke priredio dr. Ivan Evandelist Šarić nadbiskup Vrhbosanski* (Sarajevo: Akademija Regina Apostolorum, 1942.), 5.

mnogo se, uglavnom potih, govorilo o njegovoj stručnosti glede tog prijevoda s izvornika jer po svojoj profesiji nije bio bibličar i nije najbolje vladao grčkim, hebrejskim i aramejskim jezikom. Naš bibličar Mato Zovkić ovako ocjenjuje vrijednost Šarićeva prijevoda Svetoga pisma: „Sa stajališta vjernosti svetom tekstu, Šarićev prijevod je dobar, iako ima pogrešaka koje su posljedica činjenice da prevodilac nije profesionalni bibličar te da je prevodio veoma brzo. Njegov komentar je pastoralan i katolički prosječan, jer odražava pučke komentare SP tridesetih godina prošloga stoljeća.“⁸

S obzirom na preglednost Šarićeva prijevoda Novog zavjeta, važno je napomenuti da izdanje iz 1942. godine donosi naslove ili podnaslove samo na početku svakoga poglavlja, odnosno glave, a ne unutar poglavlja, što pojedinu knjigu čini manje preglednom.

Mi se u ovome radu nećemo baviti egzegezom ni prevoditeljskom relevantnošću Šarićeva Novoga zavjeta. Nipošto nam nije cilj ni obezvrijediti one komentare koje ćemo donijeti u nastavku našega rada. Nakana nam je uzeti u obzir samo one dijelove u kojima se spominje Marija, majka Isusova, te ih promotriti i istaknuti, donoseći Šarićeve komentare o tim mjestima. Također ćemo ih usporediti s ekumenskim prijevodom i znanstvenim komentarima *Novog zavjeta* u izdanju Kršćanske sadašnjosti iz 1992. godine⁹ jer to izdanje Novoga zavjeta uživa većinski konsenzus bibličara i teologa te na našim teološkim fakultetima služi za studij Novoga zavjeta.

1.1. Marija u Matejevu evanđelju

Šarić je napisao uvod za svaku knjigu Novoga zavjeta. U uvodu u Matejevo evanđelje¹⁰ naš autor ističe da je glavna svrha Matejeva evanđelja dokazati da je Isus obećani Mesija. U tom dokazivanju važnu ulogu ima i Marija, majka Isusova.

⁸ Usp.: Mato ZOVKIĆ, „Nastanak i tri izdanja Šarićeva prijevoda Svetoga pisma“, 263.

⁹ Usp.: *Novi zavjet s uvodima i bilješkama ekumenskog prijevoda Biblije* (Zagreb: KS, 1992.). Ovdje želimo istaknuti i odati priznanje za ovaj pothvat uredniku Marijanu Jerku Fućaku, prevoditeljima teksta Novoga zavjeta: Bonaventuri Dudi i Marijanu Jerku Fućaku te autorima koji su preveli uvod i bilješke na koje ćemo se referirati: Bonaventuri Dudi, Marijanu Jerku Fućaku, Petru Bašiću, Nikoli Hohnjecu, Veri Knežević, Ani Kurtović, Marku Mišerdi, Adalbertu Rebiću i Juri Šarčeviću. Kada se budemo referirali na komentare iz ovoga *Novoga zavjeta*, onda ćemo ih u daljnjem tekstu označavati kraticom ENZ (Ekumenski Novi zavjet) s pripadajućim tekstom i bilješkom.

¹⁰ Usp.: *Novi zavjet iz izvornog teksta preveo i bilješke priredio dr. Ivan Evangelist Šarić nadbiskup Vrhbosanski*, 9-10.

Spomen Marije, Isusove majke, nalazimo prvi put u **Mt 1,16** gdje evanđelist donosi rodoslovlje Isusa Krista i usredotočuje se na Josipa, kao Davidova potomka, spominjući ga kao Marijinu muža.¹¹ Šarić komentira ovaj redak pojašnjavajući da je Josip muž Marijin jer je po židovskom zakonu postojala prava ženidbena veza između Josipa i Blažene Djevice Marije. Opširnije spominjanje Marije u Matejevu evanđelju nalazimo u **Mt 1,18 – 2,23**. Radi se o poglavljima naslovljenim *Rodoslovlje Isusovo. Njegov začetak po Duhu Svetom i rođenje od Djevice Marije i Mudraci od Istoka. Bijeg u Egipat. Umorstvo djece. Povratak u Nazaret*.¹² U 20. retku prvoga poglavlja, gdje se govori o anđelu koji u snu javlja Josipu da se ne boji uzeti k sebi Mariju, Šarić donosi bilješku u kojoj objašnjava kako je Marija mogla opaziti nemir svetoga Josipa jer mu ona ipak nije priopćila veliku tajnu, tj. da je trudna. Marija se, kako komentira Šarić, nadala da će Bog u pravi čas objasniti sv. Josipu to čudo kako je bio učinio i kod Elizabete. Nije nam jasno, a po sebi nije ni vidljivo, odakle Šarić dolazi do ovakva smjela zaključka. Usuđuje li se možda ovdje ponuditi vlastito psihološko čitanje Josipove i Marijine osobnosti ili možda zaključuje po nekoj pobožnoj logici? To nam je teško odgonetnuti iz samih komentara. Moguće je da mu je pri pisanju komentara Novoga zavjeta u podsvijesti ostao i poneki apokrifni spis kojim se služio u *Zlatnim legendama o Isusu, Mariji, i Josipu*, a koji je prethodno prevodio pripremajući se za prijevod Svetoga pisma.¹³

U 25. retku prvoga poglavlja naš prevoditelj veli kako Josip Mariju „ne spoznade, dok ne rodi sina svoga [prvorodenca].“ Riječ „prvorodenca“ u uglatim zagradama znak je da je ta riječ preuzeta iz Vulgate, kako se po-

11 Izvršno zamjećuje Ratzinger kad tvrdi da rodoslovlje zapravo želi pokazati kako u Isusu nije ostvarena samo Izraelova kraljevska nada nego i pitanje samoga čovjeka koji je kao takav uvijek u potrazi za samim sobom. Isus je stoga čovjek u kojemu se ispunja čovjekovo božansko određenje i njegovo božansko porijeklo. Usp.: Joseph RATZINGER, *Kći sionska*, 37. Da je u Isusu ostvareno pitanje samoga čovjeka, presudnija je Marijina uloga od Josipove koji stoji ovdje samo kao jamac rodoslovnog kontinuiteta.

12 U Šarićeve prijevodu Novoga zavjeta svako novo poglavlje nosi novi naslov, što čitatelja zbunjuje jer ne zna gdje je jedan dio završio, a gdje je drugi započeo. Nije poznato zašto se Šarić odlučio na ovakvo nizanje naslova na početku poglavlja budući da njegovi njemački uzori Eugen Henne za Stari zavjet i Konstantin Rösch za Novi zavjet imaju podnaslove unutar teksta pojedinog poglavlja. Usp.: Mato ZOVKIĆ, „Nastanak i tri izdanja Šarićeve prijevoda Svetoga pisma“, 250. Duda-Fučak u svojem prijevodu donose više naslovljenih odlomaka unutar jednoga poglavlja, što daje bolju preglednost samome poglavlju i cijeloj knjizi.

13 Usp.: Antun LUČIĆ, „Samosvojni pjesnik u reverendi: pogled na Šarićevo književno stvaranje“, Pavo JURIŠIĆ (prir.), *Ivan Šarić vrhbosanski nadbiskup*, 287, bilješka 9.

jašnjava u bilješci. Ovaj redak Šarić komentira kako je iz njega vidljivo da je Isus uzeo tijelo djelovanjem Duha Svetoga i da nije imao čovjeka za oca te dodaje kako znamo iz crkvenog nauka da je Marija iza Isusova rođenja uvijek ostala djevicom.¹⁴ Komentar ENZ-a u bilješci ovoga retka, suprotno Šarićevoj sigurnosti, podcrtava da se iz samoga teksta ne može zaključiti je li Marija imala bračne odnose s Josipom nakon Isusova rođenja.¹⁵

Marija, majka Isusova, spominje se u Matejevu evanđelju i u **Mt 12,46-50**. Dvanaesto poglavlje kod Šarića je naslovljeno: *Trganje klasja i iscjeljenje u subotu. Izgon đavla i kleveta farizejâ. Grijeħ proti Duhu Svetom. Znak Jonin. Rođaci Isusovi*. U 46. retku ovoga poglavlja spominje se mati Isusova i braća njegova koji su htjeli s njime razgovarati. Šarić u bilješci tumači kako braća Isusova nisu bila Marijina tjelesna djeca, nego se radi o braći u širem smislu, o bližim rođacima. U toj evanđeoskoj zgodi Isus naglašava da su njegova majka i braća oni koji vrše volju Oca nebeskoga. Time, prema Šarićevu komentaru, Isus stavlja duhovno srodstvo iznad tjelesnog, a i u tom duhovnom srodstvu njegova mati zauzima prvo mjesto jer je ona u svemu vršila Božju volju. Komentar ENZ-a ovo tumači jasnije i teološki preciznije ističući da Isus sa svojim učenicima sačinjava duhovnu obitelj kojoj je jedini izvor nebeski Otac (usp.: Mt 7,21).¹⁶ Dok Šarić u svojem prijevodu upotrebljava riječ *mati* (po našem sudu mekši i emotivniji izraz), ENZ upotrebljava riječ *majka* (objektivniji, manje pješnički i manje patetičan izraz).

1.2. Marija u Markovu evanđelju

Markovo evanđelje je pisano za pokrštene pogane i osobito za rimske kršćane. Svrha evanđelja je odgojiti i utvrditi prve kršćane u vjeri u Isusovo božanstvo i u njegovu vlast nad svime.¹⁷ U tu svrhu evanđelje spominje Isusova mnogobrojna čudesa, a u njemu se spominje i Marija,

¹⁴ Šarić se ovdje poziva na nauk Drugog carigradskog sabora iz 553. godine koji Mariju naziva vazda djevicom razlikujući tri etape: djevičanstvo prije poroda (*virginitas ante partum*); djevičanstvo u porodu (*virginitas in partu*) i djevičanstvo poslije poroda/do kraja života (*virginitas post partum*). Usp.: DRUGI CARIGRADSKI SABOR, Sažetak vjerovanja, H. DENZINGER, P. HÜNERMANN (ur.), *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i ćudoređu* (Đakovo: UPT, 2002.), 424, 427 (dalje: DH).

¹⁵ Usp.: ENZ, Mt 1,25, bilješka m.

¹⁶ Usp.: ENZ, Mt 12,50, bilješka m.

¹⁷ Usp.: *Novi zavjet iz izvornog teksta preveo i bilješke priredio dr. Ivan Evangelist Šarić nadbiskup Vrhbosanski*, 67-68.

Isusova majka, i to na dva mjesta. Marijina uloga u Markovu evanđelju nije ni približno istaknuta kao u Matejevu, i osobito u Lukinu i Ivanovu evanđelju.

Prvo spominjanje Marije zabilježeno je u **Mk 3,31-35**, što je paralelno mjesto s već spominjanim Matejevim tekstom o Isusovim rođacima (Mt 12,46-50). Naslov cijelog trećeg poglavlja prema Šarićevu prijevodu je: *Čovjek sa suhom rukom. Čudesa se množe. Poziv dvanaestorice. Grijeh proti Duhu Svetomu. Isusova mati i braća*. Šarić ovaj odlomak ne komentira dodatno s obzirom na Mariju, nego samo upućuje na paralelno mjesto u Mt 12,46 koje smo već spomenuli. Jednako tako Šarić ostaje vjeran riječi mati za Isusovu majku, što je blaži i umiljatiji izraz od riječi majka kako je prevedeno u Duda-Fučak.

Marija se drugi put spominje u prijevodu Markova evanđelje u **Mk 6,3** u kojemu Isus nije priznat u svojem kraju te ga njegovi sumještani prepoznaju kao drvodjelju, sina Marijina. U ovome dijelu Šarić ne donosi nikakav komentar koji bi se ticao naše teme. Naslov cijelog poglavlja je: *Isus u Nazaretu. Poslanje apostolâ. Mišljenje Herodovo o Isusu. Smrt Ivana Krstitelja. Isus nahrani pet tisuća ljudi. Hoda po moru. Iscjeljuje bolesnike*.

1.3. Marija u Lukinu evanđelju

Naslovnici Lukina evanđelja su sve kršćanske zajednice što ih je utemeljio sv. Pavao. Svrha ovoga evanđelja je utvrditi Teofila i po njemu sve kršćane u pouzdanost i istinitost kršćanskoga nauka. Da bi to postigao, Luka u svojem evanđelju predstavlja Isusa kao milosrdnog i blagog Spasitelja koji se zauzima za one najpotrebitije.¹⁸ Luku možemo smatrati Marijinim piscem i evanđelistom, kako smo naveli u uvodu, jer Luka više od svih evanđelista daje prostora i važnosti Blaženoj Djevici Mariji i njezinoj ulozi u povijesti spasenja.

Marija se u Lukinu evanđelju pojavljuje na tri mjesta, a vrhunac spominjanja Marije u ovom evanđelju zacijelo je njezin *Magnificat*. Marija se spominje najprije u **Lk 1,26-56**. Naslov cijeloga poglavlja je: *Predgovor. Navještenje rođenja Ivanova i Isusova. Marija pohađa Elizabetu. Hvalospjev Marijin. Rođenje Ivanovo. Hvalospjev Zaharijin*. Važno je zamijetiti da je prva Lukina riječ o Mariji da je ona djevica (1,27). U ovom

¹⁸ Usp.: *Novi zavjet iz izvornog teksta preveo i bilješke priredio dr. Ivan Evandelist Šarić nadbiskup Vrhbosanski*, 103-104. Opširnije o piscu, stilu, sastavu, naslovnici i jeziku te Lukinoj teologiji vidi u: Mato ZOVKIĆ, *Isus u evanđelju po Luki* (Sarajevo: VKT, 2002.), 17-81.

odlomku radi se najprije o anđelovu navještenju Mariji u kojemu anđeo pozdravlja Mariju „Zdravo, milosti puna! Gospodin je s tobom. [Blagoslovena si ti među ženama]“ (Lk 1,28). Tekst u uglatim zagradama preuzet je iz Vulgate. U svojem komentaru Šarić tumači anđelov pozdrav „milosti puna“ kao bezgrešno začeta i slobodna od svakog osobnog grijeha i posve ispunjena Božjom ljubavlju.¹⁹ ENZ za ovu sintagmu „milosti puna“ podcrtava da doslovno znači zamilovana te upućuje na to da izraz zvuči kao ime dano Mariji. Srodna riječ je milost koja u grčkom jeziku znači kraljevu naklonost te ljubav ljubljenoga.²⁰

U 34. retku Marija se pita kako će začeti kad ne poznaje muža? Šarić ovo tumači samo kao činjenicu da se Marija bila zavjetovala na vječno djevičanstvo ne donoseći nikakvo objašnjenje. ENZ puno opširnije tumači ovaj redak polazeći od glagola „poznati“ koji ima biblijski smisao: imati bračne odnose. Marija, koja je udana za Josipa, još je djeвица, a anđeo joj navješćuje da će postati majka. Tada Marija napominje da nema bračnih odnosa s Josipom. Njezino pitanje služi kao uvod u anđelovu objavu. Neki, prema komentarima ENZ-a, pretpostavljaju da Marijino pitanje znači: ne želim poznati muža te onda odatle zaključuju da je ona htjela sačuvati djevičanstvo, no sadašnje vrijeme glagola označava stanje, a ne želju.²¹ Zanimljivo je uočiti i kako Šarić propušta dati jedan važan teološki komentar i usporedbu. Naime, i Marija, kao i Zaharija, postavlja pitanje anđelu, ali Zaharijino pitanje je odraz njegove nevjere, dok Marijino pitanje anđeo prihvaća kao nadahnuto vjerom koja traži da bude prosvijetljena. To pitanje služi kao uvod u potpunije otkrivanje Isusova otajstva.²² Manjak ovakvih komentara kod Šarića ukazuje na to da on vjerojatno i nije imao nakanu donositi znanstvene komentare, nego uglavnom pobudne i poticajne.

¹⁹ Milost je Božji dar koji sadržava sve druge darove. Za naš kontekst važno nam je da milost označava u isto vrijeme izvor dara u onoga koji daje i učinak dara u onoga koji prima. Kod Marije je taj učinak posve vidljiv i djelotvoran. Usp.: „Milost“, Xavier LÉON-DUFOUR (ur.), *Rječnik biblijske teologije*, 543-549.

²⁰ Usp.: ENZ, Lk 1,28, bilješka a. ENZ ovdje donosi puno iscrpnije komentare negoli Šarić. Tumačeći Lk 1,29, ENZ podcrtava da je glagol koji izražava Marijinu smetenost pri anđelovu pozdravu puno jači negoli u slučaju Zaharije: Zaharija se prepade i strah ga spopade (1,12), a Marija se samo smela. Iz toga oni zaključuju da anđeo daje naslutiti Mariji da je posrijedi *poseban poziv*. Jednako tako ENZ tumači kako Luka ne piše da se Marija uplašila kao Zaharija, nego da Marija razmišlja o anđelovoj poruci te nastoji prodrijeti u otajstvo ove neočekivane objave. Usp.: ENZ, Lk 1,29, bilješke c, d.

²¹ Usp.: ENZ, Lk 1,34, bilješka j.

²² Usp.: ENZ, Lk 1,34, bilješka i.

U susretu Marije i Elizabete, u kojemu Elizabeta povika iza glasa: „Blagoslovena si ti među ženama, i blagosloven je plod utrobe tvoje!“ (Lk 1,42), Šariću je važno zabilježiti kako je Elizabeta po nadahnuću Duha Svetoga znala da je Marija bila postala Majkom Sinu Božjemu. O tome pak nemamo nikakva komentara u ENZ-u.

Veličanstveni Marijin *Magnificat* (Lk 1,46-55) Šarić komentira kao onaj u kojemu Marija *slavi* velika Božja djela u svojem životu, u povijesti čovječanstva i u Izraelovoj povijesti. Komentar u ENZ-u tumači Marijin *Veliča* kao onaj koji govori o Marijinoj osobnoj *zahvalnosti* te o zahvalnosti čitavoga Božjeg naroda za ispunjenje obećanja saveza. Dakle, kod Šarića je naglasak na tome da Marija slavi, a ENZ stavlja naglasak na zahvalnost jer se prema ovom komentaru radi o psalmu u tradicionalnom obliku zahvalnice.²³

Sljedeće spominjanje Marije u Lukinu evanđelju je u **Lk 2,4-52**. Upada u oči kako Šarić ne daje nikakav naslov tom drugom poglavlju. Ne znamo koji je razlog tomu. U ovom odlomku radi se o Isusovu rođenju: Marija „rodi svojega prvorođenca Sina“ (2,7). Šarić tumači riječ „prvorođenac“ podcrtavajući da ona u biblijskom jeziku ne označuje opreku prema kasnije rođenomu. Ovim izborom riječi želi se samo istaknuti da Marijin sin potpada pod zakonsku naredbu o prvorođenima koje treba ustupiti Jahvi (Usp.: Izl 13,2.12.15). Slično tumačenje imamo u ENZ-u, s dodatkom da Luka možda misli i na neki od kristoloških naslova posvjedočenih u Rim 8,29: „Jer koje predvidje, te i predodredi da budu suobličeni slici Sina njegova te da on bude prvorođenac među mnogom braćom“ ili Kol 1,15: „On je slika Boga nevidljivoga, Prvorođenac svakoga stvorenja.“²⁴

Evandeoski tekst koji kaže kako je Marija čuvala sve riječi o Isusovu rođenju i o njima razmišljala (Usp.: Lk 2,19) Šarić vidi kao dokaz da je sama Marija kazivala ono što nam pripovijeda evanđelist Luka. Komentar ENZ-a donosi da je Marija razmišljala o događajima kojih će se smisao otkriti tek u uskrsnoj objavi.²⁵

Redak 22. govori o čišćenju koje je propisivao Mojsijev zakon. Šarićev komentar je kako su dani čišćenja po Mojsijevu zakonu trajali 40 dana te podcrtava da, premda je Marija rodila čudesnim načinom i bila očuvana od nečistoće, ipak se ponizno podvrgnula obredu čišćenja u hramu. I ovaj njegov komentar je posebno pobudan, pastoralan i služi odgaja-

²³ Usp.: ENZ, Lk 1,46, bilješka *w*.

²⁴ Usp.: ENZ, Lk 2,7, bilješka *u*. O tome vidi više i u: Mato ZOVKIĆ, *Isusu u evanđelju po Luki*, 96s.

²⁵ Usp.: ENZ, Lk 2,19, bilješka *i*.

nju vjerničke svijesti. Komentar ENZ-a ovdje pak pojašnjava da u nekim starim rukopisima postoji *njegova* ili *njezina* čistoća te da se prema Lev 12,1-8 to ticalo samo majke.²⁶

Marija se spominje još u zgodi kad se Isus izgubio u Hramu u Jeruzalemu te kad Isus uzvraća svojim roditeljima da trebaju znati da mu je boraviti u kući Oca svojega (usp.: 2,49). Šarić donosi već po sebi jasno tumačenje ovoga retka u kojemu ističe kako Isusa vodi jedino volja nebeskog Oca, pred kojom moraju uzmaknuti otac i majka.

Sljedeće Marijino spominjanje u Lukinu evanđelju je **Lk 8,19-21**. Ovo mjesto paralelno je s onim već obrađivanim o Isusovoj rodbini (Mt 12,46-50 i Mk 3,31-35). Naslov cijelog osmog poglavlja je: *U pratnji Isusovoj. Priča o sijaču. Rođaci Isusovi. Bura na moru. Iscjeljenje opsjednutog iz Geraze i bolesne žene. Kći Jairova*.

Tek u 21. retku osmoga poglavlja, kada Isus odgovara „Mati moja i braća moja jesu oni, koji slušaju riječ Božju i vrše je“, Šarić donosi sličan komentar kao i u drugim paralelnim mjestima. Ovdje on podcrtava kako Isus postavlja duhovno, nadnaravno srodstvo iznad tjelesnog. Onaj tko prima Božju riječ i donosi rod, taj je njemu duhovno bliže od njegove matere i braće po tijelu (rođaka). No, Marija, njegova presveta majka, stoji mu u tome najbliže jer je ona primila riječ Božju prije dušom negoli tijelom kako kaže sv. Beda. Sličan komentar donosi Šarić i na tekst Lk 11,28 „Jest, blaženi oni koji slušaju riječ Božju i drže je“. Ovdje on podcrtava da je Marija blažena jer je po tijelu začela Gospodina, no blaženija je jer ga je duhovno primila i njegovu riječ držala i sačuvala. Komentar ENZ-a donosi tumačenje ovoga retka podcrtavajući slično kao i Šarić da, nasuprot tjelesnom materinstvu svoje majke, Isus ističe veličinu vjere. Ovdje se ni u kojem slučaju ne smije gledati na pokudu Marije, koju Luka prikazuje kao vjericu (usp.: 1,45) koja u svojem srcu razmišlja o svem Isusovu događaju.²⁷

1.4. Marija u Ivanovu evanđelju

U uvodu u Ivanovo evanđelje Šarić ističe kako je Isus svoju majku Mariju povjerio sv. Ivanu. Svrha Ivanova evanđelja je učvrstiti prve maloazijske kršćane u vjeri u Isusa kao Sina Božjega kako bi u toj vjeri imali vječni život. Šarić zaključuje svoj uvod lijepom mišlju kako mi, čitajući evanđelje, gledamo duhovnim očima ono što je Ivan gledao kao očevdac.²⁸

²⁶ Usp.: ENZ, Lk 2,22, bilješka *n*.

²⁷ Usp.: ENZ, Lk 11,28, bilješka *i*.

²⁸ Usp.: *Novi zavjet iz izvornog teksta preveo i bilješke priredio dr. Ivan Evandelist Šarić nadbiskup Vrhbosanski*, 163-164.

Marija se u ovom evanđelju prvi put spominje u drugom poglavlju, u zgodi koja opisuje događaj na svadbi u Kani Galilejskoj u **Iv 2,1-12**. Cijelo poglavlje nosi naslov: *Svadba u Kani. Čišćenje hrama. Znak o smrti i uskrsnuću*. U 4. retku Isus odvrća svojoj majci: „Što ja imam s tobom, ženo?“ Šarić tumači ovaj redak tako što podvlači da Isus ovdje nastupa kao Mesija i hoće reći da se za svojega mesijanskoga poziva ne može obazirati na želje zemaljske matere,²⁹ nego je vezan uz volju Oca nebeskoga.³⁰ Otac, po čijem se planu i promislu sve događa, odredio je i čas prve objave mesijanske proslave. Šarić se u svojemu opširnom komentaru na ovaj redak više referira na pojam „ženo“. Stalo mu je pokazati da riječ „ženo“ nije nipošto Isusov uvredljiv izraz prema majci pokazujući da tu istu riječ Isus rabi i na križu kad svoju majku predaje Ivanu i Ivana majci: „Ženo, evo ti sina“ (Iv 19,26). Šarić potom dodaje i domaći argument u obranu ovoga izraza te piše kako na Istoku, pa i u Bosni i Hercegovini, *gdje se najviše živi, misli i govori po istočnu (!)* taj izraz „ženo“ ima neku iskrenu milinu, tako da se nerijetko čuje da muž svojoj supruzi u najmilijem razgovoru re-kne upravo „ženo“. U komentarima ENZ-a čitamo da ovaj izraz označava određenu razliku u položaju sugovornika. To se opravdava činjenicom da će Isusovo djelovanje doseći razinu koja uvelike nadilazi ono što je Marija normalno mogla očekivati. I u ovome komentaru podcrtava se kako izraz „ženo“ nema ništa uvredljiva, nego se dobro poklapa s helenističkom kulturom.³¹ U prijevodu ENZ-a, koji redovito za Isusovu majku upotrebljava imenicu „majka“, za razliku od Šarića koji redovito upotrebljava imenicu „mati“, prvi puta u Iv 2,5 nalazimo izraz *mati* umjesto *majka*: „Nato će njegova mati poslužiteljima...“³²

29 U evanđeoskom tekstu kako ga prevodi Šarić stoji blagi izraz *mati*. Kod Duda-Fučak *majka*. U bilješci kod Šarića, vjerojatno intencionalno, stoji grublji izraz *mater* koji u nekim padežima ima još grublji ton negoli u nominativu. Vjerojatno ovim grubljim izrazom Šarić želi pojačati dojam distance između Mesije i njegove zemaljske majke; između njegova časa i *trenutka* koji mu imputira njegova majka.

30 Slično je Isus vezan uz volju Oca nebeskoga naspram volje zemaljskih roditelja i u zgodi kad se *izgubio* u Hramu kad su ga tražili Marija i Josip. U toj zgodi kao da ih Isus prekora što ne poznaju volju Očevu: „Zašto ste me tražili? Zar nijeste znali, da ja moram biti u kući Oca svojega?“ (Lk 2,49). Prema Šarićevu komentaru ovim riječima Isus očituje svoje božansko dostojanstvo i određenje. Njega vodi jedino volja nebeskoga Oca pred kojom se moraju povući i otac i majka.

31 Usp.: ENZ, Iv 2,4, bilješka *w*.

32 Iako ne spada u našu temu, zanimljiv je i drag nam prijevod koji donosi Šarić u Iv 2,11 „Tako učini Isus u Kani u Galileji *početak čudesima svojim*“. Ovaj prijevod nam se čini puno dinamičnijim i puno više govori u dinamičkom smislu od prijevoda Duda-Fučak: „Tako u Kani Galilejskoj, učini Isus prvo znamenje.“ Šarić komentira

Isusova majka spominje se drugi puta u Ivanovu evanđelju u zgodi u kojoj Ivan donosi besjedu o kruhu života. Kad Isus za sebe kaže da je kruh života, onda se slušatelji iščuđavaju i govore: „Nije li ovo Isus, sin Josipov, kojemu mi znamo oca i mater?“ (Iv 6, 42). Ovdje uočavamo Šarićev prijevod riječi *mater* umjesto dosad uobičajenijeg *mati*. Duda-Fučak ostaju vjerni objektivnijem izrazu majka. Šarić ne donosi nikakav komentar na ovaj redak, osim što upućuje na paralelna mjesta u Mt 13,55 gdje se spominje osobno ime Isusove majke – Marija, kao i kod Mk 6,3. Naslov cijelog šestog poglavlja, u kojemu se nalazi ovo spominjanje Isusove majke, je: *Isus umnoži kruh. Ide po moru. Govor o kruhu nebeskom*.

Marija se treći put spominje u Ivanovu evanđelju u devetnaestom poglavlju. Naslov cijelog poglavlja je: *Isus mučen i osuđen. Isus na križu. Smrt i pogreb*. U evanđeoskom odlomku koji nas zanima Iv 19,25-27 opisano je Marijino stajanje pod križem i predanje ljubljenog učenika majci i majke ljubljenom učeniku. Ovdje Šarić upotrebljava dvojak izraz za majku kad prevodi: „A stajala je kod križa Isusova *mati* njegova i sestra *matere* njegove, Marija Kleofe, i Marija Magdalena“ (Iv 19,25). Ovaj izraz „njegova“ u 25. retku posve je nepotreban i čisto je ponavljanje jer se razumije da je Isusova *mati* = njegova *mati*. Zanimljiv je i nadalje pobudan komentar koji prevoditelj donosi za ovaj redak. S oduševljenjem Šarić započinje komentar navodeći kako je divan primjer velikodušja Majke Božje koja se svojom prisutnošću kod Isusove pregorke muke stavila na čelo s najvećim i najčasnijim junakinjama čovječanstva. Možemo samo pretpostaviti da Šarić ovdje među mnogim junakinjama misli i na starozavjetnu Juditu kojoj je u čast ispjevao spjev jer je u njoj vidio starozavjetnu sliku Gospe.³³ Vjerojatno misli i na Esteru i na neke druge starozavjetne ženske likove, možda Saru i Anu, Samuleovu majku. U njihove je prikaze prema Ratzingeru „utkana sva teologija Kćeri sionske, u kojoj su poglavito proroci izricali otajstvo izabranja i saveza, otajstvo Božje ljubavi prema Izraelu.“³⁴ Šarić smatra kako je ovaj primjer Marije koja stoji pod križem potaknuo druge žene, pa i samoga Ivana, da zajedno s njom stoje pod Isusovim križem. Na kraju komentara Šarić nas, gotovo u propovjedničkom duhu i propovjedničkim tonom, potiče da i mi tako odvažno i hrabro

ovaj redak ističući da u ovome čudu možemo naći i simboličko značenje, da je Isus došao pretvoriti vrijednosti života u nadnaravnu dobrotu, a možemo u ovoj pretvorbi vidjeti i sliku pretvorbe koja se događa u euharistiji.

³³ Usp.: Ivan Evanđelist ŠARIĆ, *Salve Regina. Stihovi u čast Gospi (1895-1920)* (Sarajevo: Kaptol Vrhbosanski, 1920.), 117-137.

³⁴ Joseph RATZINGER, *Kći sionska*, 11.

stojimo s Blaženom Djevicom Marijom pod Isusovim križem. Komentar koji nalazimo u ENZ-u briljantno uočava teološki i ekleziološki važan moment, koji Šarić ne uočava, a taj je da od 25. retka pa nadalje ne nalazimo više posvojnu zamjenicu *njegova* kao da se time želi sugerirati kako Marija nije više samo Isusova majka.³⁵ Jednako tako puno konkretnije tumačenje Isusova predanja Ivana majci i majke Ivanu nalazimo u komentaru ENZ-a. Tamo čitamo kako Isus povjerava majku brizi ljubljenoa učenika očitujući mu time znak najvećeg povjerenja. U katoličkoj pobožnosti ova se zgoda tumači kao govor o Marijinu duhovnom materinstvu prema svim kršćanima koje ovdje predstavlja ljubljeni učenik.³⁶ Tako Marija postaje majkom ljubljenoa učenika, a time i *Mater Ecclesiae*.

1.5. Marija u Djelima apostolskim i Otkrivenju

U *Stvarnom kazalu*³⁷ koje Šarić donosi na kraju prijevoda Novoga zavjeta, a koje nam je olakšalo potragu za mjestima koja govore o Mariji, majci Isusovoj, nalazimo da se ona spominje i u **Dj 1,14** gdje se govori o apostolima koji su ustrajali jednodušno u molitvi zajedno sa ženama, s Marijom, majkom Isusovom, i s braćom njegovom. No, ovdje Šarić ne daje nikakav komentar, a čini se kako prvi put upotrebljava riječ majka, a ne mati ili mater kako je činio u prijevodima evanđeoskih izvještaja koji se odnose na Mariju. Nama je važno znati da Marija i druge žene iz Galileje nisu pripadale krugu Dvanaestorice tijekom Isusova poslanja, ali su bile prisutne te su stajale u učeničkom stavu.³⁸ Naslov cijeloga prvog poglavlja Djela apostolskih, kako ga je Šarić naslovio, glasi: *Predgovor. Isusove riječi na rastanku. Uzašašće Isusovo. Izbor apostola Matije*. Inače, u uvodu u Djela apostolska Šarić apostrofira sv. Luku kao pisca ove knjige posvećene Teofilu te podvlači vjerodostojnost Djela apostolskih obrazlažući tu vjerodostojnost činjenicom da je Luka, tamo gdje nije bio očevidac, mogao crpsti apostolsku povijest iz prvih izvora. Svrha je Djela apostolskih prikazati napredovanje i širenje Kristova djela.³⁹ U tom širenju Kristova djela nezaobilazna i važna uloga ima i Marija, majka Isusova i majka Crkve.

³⁵ Usp.: ENZ, Iv 19,26, bilješka h.

³⁶ Usp.: ENZ, Iv 19,27, bilješka j.

³⁷ Usp.: *Novi zavjet iz izvornog teksta preveo i bilješke priredio dr. Ivan Evangelist Šarić nadbiskup Vrhbosanski*, 498-504.

³⁸ Usp.: Mato ZOVKIĆ, *Isus u evanđelju po Luki*, 228-230.

³⁹ Usp.: *Novi zavjet iz izvornog teksta preveo i bilješke priredio dr. Ivan Evangelist Šarić nadbiskup Vrhbosanski*, 214-215.

U knjizi Otkrivenja gdje se govori o ženi obučenj u sunce i mjesecu pod nogama, a na glavi joj vijenac od dvanaest zvijezda (usp.: **Otk 12,1**), Šarić samo tumači da je ta žena Spasiteljeva majka i ujedno majka svih spašenih. Cijeli naslov dvanaestog poglavlja je *Žena i zmaj*. ENZ donosi opširniji komentar u kojemu iznosi nekoliko mišljenja o ovom pitanju: jedno od njih podudara se sa Šarićevim, s dodatkom da su tako mislili mnogi oci i cijela jedna liturgijska i ikonografska predaja; međutim, mnogi suvremeni egzegeti oklijevaju predložiti poistovjećivanje žene s Marijom; dok treći smatraju kako je pisac knjige Otkrivenja imao pred očima upravo Mariju kao pralik Crkve.⁴⁰ To spominje i Šarić, samo u svojem komentaru to ne artikulira posve jasno. Crkva je ona koja u svojem krilu nosi Krista, Sina Božjega, i zato zmaj na nju bjesni i poduzima borbu protiv nje. Šarić dalje širi komentar na sv. Mihaela koji izlazi s anđelima i zameće boj protiv zmaja.

2. Marija u izabranim propovijedima nadbiskupa Šarića

Nadbiskup Šarić je objavio tri sveska svojih propovijedi, odnosno pouka po evanđelju kako ih on naziva, u kojima je obrađivao isključivo evanđeoska čitanja nedjelja kroz godine i na blagdane. Sva tri sveska nose naslov *Evanđelist*, a u prvom Šarić objašnjava da im taj naslov pristaje jer označava vjesnika Božje riječi te želi da i ovaj svezak bude vjesnik koji će postati drag prijatelj svim kršćanskim dušama i potiče da svi kršćani budu evanđelisti, tj. da se potrudu oko evanđelja u Gospodinu.⁴¹ Svakoju pouci prethodi evanđeoski odlomak na kojemu nadbiskup temelji svoju pouku.

Prva pouka u prvome svesku posvećena Gospi napisana je prigodom blagdana Bezgrešnog začeca [začetka – tako Šarić] Blažene Djevice Marije. Evanđeoski tekst koji Šarić tumači je iz Lk 1,26-28 i govori o anđelovu navještenju Mariji. Radi se očito o skraćenom tekstu, za razliku od odlomka koji se danas čita na taj blagdan Lk 1,26-38. Naslov pouke je *Sveta čistoća*. Ta anđeoska krepost je središnja misao ove evanđeoske pouke. U njoj nadbiskup tumači marijansku dogmu proglašenu 1850. godine podcrtavajući da je Marija svojim bezgrešnim *začetkom* uzdignuta iznad sve Adamove djece. Svi se mi rađamo s istočnim grijehom, a Marija je po milosti Božjoj sačuvana od svake ljage toga grijeha. Šarić jako voli slike pa i ovdje kaže za Mariju da je ona kao ljiljan među trnjem, uspoređuje ju sa starozavjetnim događajima: ona je kao novi kovčeg koji u općem potopu pliva nad voda-

⁴⁰ Usp.: ENZ, Otk 12,2, bilješka i.

⁴¹ Usp.: Ivan Evanđelist ŠARIĆ, *Evanđelist: pouke po evanđelju u nedjelje i blagdane, prvi svezak: Božićno doba (od prve nedjelje Došašća do sedamdesetnice)*, (Sarajevo: Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima, 1933.), 7.

ma, ona je zavjetna škrinja presvučena iznutra i izvana najčišćim zlatom da u sebi čuva pravu nebesku manu. U Šarića susrećemo bogatstvo biblijskih slika kojima želi dočarati Marijinu uzvišenost i bezgrešnost.

Šarićevi tekstovi su poticajnoga karaktera: pjesme, komentari Novoga zavjeta, a nadasve pouke. On nikada ne zaboravlja staviti Mariju kao uzor, pa tako i ovdje potiče da Mariji ugodimo tako što ćemo joj obećati da ćemo čuvati čistoću svojega srca, da ćemo bdjeti i moliti kao i ona samo da ostanemo čisti i očuvamo dušu u posvećujućoj milosti. Šarić u duhu pouke navodi kako je i Gospa, iako je bila slobodna od svake požude, ipak najbrižnije pazila na svoju svetu čistoću. U svojem zanosu, Šarić smjelo ustvrđuje kako je Gospi bila dragocjena njezina čistoća toliko da je voljela i ne biti Majka Božja (!) nego izgubiti svoje sveto djevičanstvo. Tako on ovdje naime, tumači njezino pitanje anđelu: „Kako će to biti kad ja muža ne poznajem?“ U komentaru Novoga zavjeta na ovaj tekst Šarić ga tumači samo kao činjenicu da se Marija zavjetovala na vječno djevičanstvo ne donoseći nikakvo daljnje objašnjenje. Dojma smo da su ovako izražajne pouke više u funkciji pobuđivanja svijesti kod čitatelja negoli jasan teološki govor o ovoj temi. No, iako je pastoralni, a ne teološki govor u središtu ovih pouka, ipak one nisu posve lišene teološkog okvira. Tako u pozivu da se ugledamo u *Neoskrvnjenu* citira Ambrozija koji kaže da Marija nije pustila u svoju dušu ništa što bi moglo baciti i najmanju sjenku na njezine svete i prečiste osjećaje. U ovoj pouci Šarić ističe lik Gospe moliteljice. Ona se posvećuje Bogu u hramu sa svega tri godine, anđeo ju nalazi u molitvi kad joj je donio s neba blagu vijest. Upravo molitva pomaže Gospi da očuva ljiljan svoje neoskrvnjene čistoće. Ako je molila ona koja je slobodna od svake zle požude, koliko više moramo moliti mi čija je narav ranjena istočnim grijehom. Na kraju pouke nadbiskup donosi i jednu molitvu Gospi: *O Gospo moja, o Majko moja! Tebi se sasvim predajem, i da ti se pokažem odanim, posvećujem ti danas svoje oči, svoje uši, svoja usta, svoje srce, upravo svega sebe. Kad sam dakle sav tvoj, o premila Majko, čuvaj me i brani me kao stvar i svojinu svoju.*⁴²

Na svetkovinu Božića nadbiskup Šarić piše pouku oslanjajući se na tri evanđelja koja se čitaju kod mise polnoćke, zornice i danje mise: Lk 2,1-14, Lk 2,15-20 i Iv 1,1-14. Naslov ove pouke je *Veliki blagdan poniznosti*. Marija je u ovoj pouci predstavljena kao siromašna djeвица od koje druga božanska osoba uzima ljudsku narav.⁴³

⁴² Usp.: Ivan Evanđelist ŠARIĆ, *Evanđelist: pouke po evanđelju u nedjelje i blagdane, prvi svezak*, 14-17.

⁴³ Usp.: Ivan Evanđelist ŠARIĆ, *Evanđelist: pouke po evanđelju u nedjelje i blagdane, prvi svezak*, 28-32.

Na Drugu nedjelju po Bogojavljenju Šarić tumači evanđeoski odlomak iz Iv 2,1-11. Radi se o zgodu u Kani Galilejskoj gdje je Isus učinio prvo čudo. Ovoj pouci autor je dao naslov *Majka Božja*. U njoj ističe Marijinu zagovorničku i posredničku ulogu. Naziva je i Majkom milosrđa koja nas vodi k Isusu, izvoru svakoga milosrđa. Ona je i uzrok naše radosti jer je prema Augustinu po njoj Isus sišao k nama na zemlju, a po njoj se mi dižemo k Isusu na nebo. Za Šarića je to jezgra i sadržaj svega štovanja Marije. Ovdje Šarić donosi krajnje ispravan odnos mariologije i kristologije, Marijine uloge u povijesti spasenja i Isusove uloge. Zbog ovoga razloga nije nam bilo teško opravdati i neke možda pomalo nejasne momente o Marijinoj ulozi o kojima piše u svojim pjesmama. Tamo nije imao prostora niti takva forma teksta dopušta šire obrazlaganje onoga što piše u stihovima. No, zato ovdje ističe posve ispravan odnos i stav. Tko ide za Marijom, ide ravno k Isusu. Uvijek idemo za Isusom kada štujuemo, pozdravljamo i ljubimo Mariju. Marijina najveća radost prema Šariću bila je biti s Isusom, a to je onda poziv i nama. U ovoj pouci Šarić donosi niz misli Marijinih štovatelja. Posebno je dojmljiva misao sv. Franje Saleškoga koji kaže da štovati Blaženu Djevicu Mariju znači štovati nju u Bogu i Boga u njoj, tako da je *Bog posljednja svrha kad štujuemo Mariju*. Štovanje Marije ne može se odvojiti od klanjanja Bogu (ovdje Šarić upotrebljava vrlo istančane izraze pokazujući komu pripada štovanje, a komu klanjanje). Što je veća ljubav prema Mariji, to je veća ljubav prema Bogu. To pokazuju primjeri sv. Tome Akvinskoga i sv. Bernarda, kako podcrtava Šarić. No, u štovanju Marije ne smijemo ostati samo na izvanjskom štovanju, nego moramo ući dublje i ugledati se u Marijine kreposti. U njoj je toliko toga nježnoga, djetinjeg i čistog i u isto vrijeme muževnog, jakog uzvišenog. To pokazuju mnogobrojni primjeri iz njezina života: od Betlehema do Kalvarije. Svatko se može ugledati u Mariju jer je ona prema otačkoj predaji: nepovrijeđena, nedužna, čista, ljepota nevinosti, temelj svetosti, svetija od svih svetih, uzvišenija i ljepša od svih anđela te stoji iznad svega stvorenoga. Šarić dodaje još misli i svjedočanstva o Mariji svetog Ambrozija, svetoga Franje Asiškog i svetoga Bernarda. Ona je posrednica milosti, po njoj možemo dobiti sve, Bog ju uslišava u svemu. Marijin zagovor je tako jak i moćan da može sve, ona ima ključeve Božjeg milosrđa kako zaključuje Šarić. U ovoj pouci vidimo zaista veličanstvenu sliku Marije, Kraljice neba i zemlje, koju je Šarić potkrijepio promišljanjima crkvenih otaca, svetaca i teologa.⁴⁴

⁴⁴ Usp.: Ivan Evanđelist ŠARIĆ, *Evanđelist: pouke po evanđelju u nedjelje i blagdane, prvi svezak*, 51-54.

Drugi svezak Šarićevih pouka pojavio se 1934. i obuhvaća vrijeme od Sedamdesetnice do Presvetog Trojstva.⁴⁵ U pouci na blagdan svetoga Josipa Šarić u jednome dijelu te pouke, u kontekstu Svete obitelji, tumači kakav je bio odnos svetoga Josipa prema Mariji.⁴⁶ Nadbiskup snažno ističe uvjerenje da nikada na svijetu nije bilo takve ženidbe u kojoj bi vlada-la tako čista, ponizna, istinita, iskrena, duboka, plemenita, odana, silna i velika ljubav kao što je bila između Marije i Josipa. U ovako ocrtanoj ljubavi Šarić čita jedinstvo, jednakost, uzajamnost, slogu i međusobnu pažnju kakvu nema nijedna obitelj. Njihove volje se, prema nadbiskupovim riječima, posve podudaraju: ono što je htjela Marija, to je htio i Josip i zaključuje divnom mišlju kako nije bilo teško složiti dvije volje jer su obje bile u jednom istom središtu, tj. u Božjoj volji.

U trećem svesku pouka iz 1935. godine Šarić obrađuje evanđeoske teme od nedjelje Presvetoga Trojstva do Prve nedjelje došašća.⁴⁷ O blagdanu Presvetog Srca Isusova kada se čita evanđelje o Isusovu probodenu srcu iz kojeg su potekle krv i voda (usp.: Iv 19,31-35), Šarić vidi Blaženu Djevicu Mariju, zajedno s apostolom Ivanom, kao prvu štovateljicu Srca Isusova.⁴⁸ Oni su prvi ugledali u Isusovu probodenu srcu ljubav koja trpi od tolike ljudske nezahvalnosti i uvreda koje se nanose Isusu. Marija je prva štovateljica Srca Isusova jer nitko kao ona nije poznavao beskrajnu ljubav i dobrotu toga srca. Marija se klanjala tom srcu, osjećala muku i bolove tog srca, zato je ona najbolja učiteljica u pobožnosti Srcu njezina Sina. Marija nas vodi Spasitelju i njegovu Presvetom Srcu. Nije uzalud da se Mariju uspoređuje s mjesecom, a Isusa sa Suncem, jer Marija ima svoj sjaj od sunca i svojim sjajem odmah pokazuje na izvor svoje svjetlosti. S teološkog motrišta ovdje uočavamo trijadu koju Šarić jasno uvažava i ističe: mariologija-kristologija-soteriologija te Mariju kao put k Isusu.

45 Usp.: Ivan Evanđelist ŠARIĆ, *Evanđelist: pouke po evanđelju u nedjelje i blagdane, drugi svezak: uskršno doba (od sedamdesetnice do nedjelje Presvetog Trojstva)*, (Sarajevo: Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima, 1934.). Prema tadašnjoj rasporedbi liturgijske godine uskršno vrijeme počinjalo je nedjeljom Sedamdesetnicom, tj. 17 dana pred Čistu srijedu i trajalo do nedjelje Presvetoga Trojstva – punih 17 tjedana. Usp.: Ivan Evanđelist ŠARIĆ, *Evanđelist: pouke po evanđelju u nedjelje i blagdane, prvi svezak: Božićno doba (od prve nedjelje Došašća do sedamdesetnice)*, 10s.

46 Usp.: Ivan Evanđelist ŠARIĆ, *Evanđelist: pouke po evanđelju u nedjelje i blagdane, drugi svezak*, 49-53.

47 Usp.: Ivan Evanđelist ŠARIĆ, *Evanđelist: pouke po evanđelju u nedjelje i blagdane, treći svezak: Duhovsko doba (od nedjelje Presvetog Trojstva do Prve nedjelje došašća)*, (Sarajevo: Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima, 1935.).

48 Usp.: Ivan Evanđelist ŠARIĆ, *Evanđelist: pouke po evanđelju u nedjelje i blagdane, treći svezak*, 24-29.

Nadbiskup Šarić je napisao svečano i jedinstveno promišljanje posvećeno Mariji o blagdanu Velike Gospe.⁴⁹ U njemu govori o veličanstvenom dočeku koji je božanski Sin priredio za svoju majku u nebeskom Jeruzalemu. Šarić povezuje Gospinu slavu (proslavljenje) koja joj je iskazana činom uznesenja, s našom utjehom što je imamo od Gospine slave u nebu. Vrlo slikovito Šarić dočarava svojim čitateljima kako je Bog kod Marijina uznesenja, poslao arkandela Gabrijela, kao i kod navještenja Gospi, te je arkandeo Gabrijel *iz još svježeg groba na život probudio Gospino sveto tijelo* na koje nikada nije pala sjena grijeha.⁵⁰ To Marijino proslavljeno tijelo je ono koje je trpjelo, koje je podnijelo strahovite muke Velikoga petka i kojemu Bog daje sjajnu i neiskazanu nagradu. Prema Šarićevoj pouci anđeo na Marijinu grobu više uime Svevišnjega: „Ustani, dragano moja, ljepoto moja, i dođi, jer evo, zima je već minula, kiša je prošla i nestala. Cvijeće se po zemlji ukazuje, vrijeme pjevanja dođe“ (Pj 2,10-12). U tom alegorijskom tumačenju starozavjetnog teksta o mladom paru u Izraelu,⁵¹ Gospa izlazi iz groba, ponizna i siromašna, te s anđelom leti k nebu. U tom Gospinu uskrsnuću Šarić vidi priliku za pobuđivanje vjere kod njegovih čitatelja te ih pozvati da porade na tome da i njihovo uskrsnuće bude sjajno i slavno poput Marijina. Šarić u ovoj pouci potanko opisuje Marijin dolazak u nebo koji je umetnut u najsvečaniju liturgiju. Taj dolazak praćen je anđeoskim zborovima, anđeli su prvi puta ugledali onu koja je milosti puna i koja je majka Božja te joj pjevaju: „Tko je ova koja dolazi kao što zora sviće, lijepa kao mjesec, sjajna kao sunce“ (Pj 6,10). Gospu na dola-

⁴⁹ Usp.: Ivan Evandelist ŠARIĆ, *Evandelist: pouke po evanđelju u nedjelje i blagdane, treći svezak*, 24-29.

⁵⁰ Ovdje trebamo voditi računa da nadbiskup Šarić piše svoje pouke prije ili tijekom 1935. godine, dakle 15 godina prije bule *Munificentissimus Deus* (1. XI. 1950.) kojom je papa Pio XII. svečano definirao da je Bezgrešna Bogorodica uvijek Djevica Marija nakon završetka svojeg zemaljskog života dušom i tijelom uzeta u nebesku slavu (usp.: DH 3903). Kao što se vidi iz ovog kratkog teksta definicije, Papa nije definirao to da li je Marija umrla, pa uskrišena ili je pak preobražena bez smrti. Sama dogma, dakle ne govori o Marijinoj smrti. Šarićeva pouka jasno implicira Marijinu smrt ne objašnjavajući teološke motive takva mišljenja. Teološki razlog za Marijinu smrt, prema Schneideru, sastoji se u činjenici da je Marija u svemu sudjelovala na Kristovu putu, zajedno je s njime patila, pa bi bilo neobično da nije iskusila i ovu zadnju stubu njegova puta. Papa to nije htio definirati, vjerojatno zbog teoloških rasprava koje su se o tome vodile, niti je što rekao o pojedinostima Marijina uznesenja. Usp.: Alfred SCHNEIDER, *Mariologija*, 38.

⁵¹ Za današnje gledanje na ovu pjesničku knjigu Starog zavjeta usp.: Anto POPOVIĆ, *Uvod u knjige Staroga zavjeta 3 – Mudrosne i poetske knjige* (Zagreb: KS, 2020.), 293-323.

sku u nebo prati sjajna procesija nebeskih duhova, njoj se odmah otvara Svetište nad svetištima nakon čega slijedi krunidba Gospe za kraljicu neba i zemlje. Anđeli joj prinose vladalačke znakove te gledaju kako Svevišnji zaodijeva svoju prečistu Zaručnicu. Gledano ljudskim očima, Marija nije bila ugledna žena, ali ju je njezina djevičanska krepost i poniznost podigla u nebeske visine: Gospodin je pogledao na poniznost svoje službenice. Ove Gospine kreposti Šarić stavlja pred svoje čitatelje kako bi ih nasljeđovali i kako bi se po njima približili onoj slavi i sjaju kojim je zaogrnutu i Blažena Djevica Marija. Utjeha koju je Šarić spomenuo na početku ove pouke sastoji se u tome što nam Marija na nebo uznesena i proslavljena nije nikakva tuđinka, nego je ona naša majka. Mi imamo majku na nebesima te se imamo kome uteći za zagovor, ona nam je pomoćnica i zagovornica.

3. Marija u okružnicama nadbiskupa Šarića

Osim u pjesmama i poukama, nadbiskup Šarić je promišljao o Mariji i u okružnicama odnosno poslanicama upućenima svećenicima i vjernicima. Nadbiskup je pisao o Mariji u dvije korizmene okružnice. Moramo istaknuti da ni u jednoj od korizmenih okružnica/poslanica Marija nije središnja tema. Tek u dvije okružnice posvećeno joj je više prostora.

Uoči pedesete godišnjice uspostave Vrhbosanske nadbiskupije Šarić se referira na Stadlerovu prvu poslanicu u kojoj spominje Mariju bez grijeha začetu koju stavlja za suzaštitnicu Vrhbosanske nadbiskupije. Šarić pridodaje i svetoga Josipa za suzaštitnika Nadbiskupije te ističe njegovu ulogu hranitelja Svete obitelji promatrajući ga u svjetlu njegove brige i poštovanja Marijina djevičanskoga začeca. U ovoj okružnici Šarić ističe ulogu Marije pomoćnice i zagovornice, Marije koja je zajedno s Josipom najpobožnija jer je dio njihove obitelji Isus u kojemu prebiva sva punina božanstva. U tom kontekstu stavlja Mariju kao uzor u koji se treba ugledati i koji treba slijediti.⁵²

Značajno mjesto u promišljanju o Mariji pripada i okružnici povodom 1500. godišnjice Efeškog sabora. Iz današnjih teoloških postignuća i analiza zanimljiv je kontekst recepcije dogme Efeškog sabora iz 431. godine što Šarić tematizira u svojoj okružnici iz 1931. U njoj napada *bezbožnog* Nestorija protiv kojega, prema Šarićevoj interpretaciji, Efeški sabor proglašava Mariju Bogorodicom (*Theotokos*). O tome on piše *O 1500. godišnjici Efeškog sabora*⁵³ gdje podsjeća i na druge važne odluke toga

⁵² Usp.: Ivan Evandelist ŠARIĆ, „Korizmena okružnica“, *Vrhbosna* 45 (1931.), 1-8.

⁵³ Usp.: Ivan Evandelist ŠARIĆ, „O 1500 godišnjici Efeškog Sabor“, *Vrhbosna* 45 (1931.), 88-89.

sabora te donosi odredbe, propise i načine proslave te godišnjice u Vrhbosanskoj nadbiskupiji.

U drugim okružnicama nadbiskup Šarić traži od svojih svećenika i vjernika da daju zadovoljštine za uvrede nanesene Majci Božjoj. On upozorava da se u psovkama koje izgovaraju katolici niječu i ismijavaju povlastice i darovi koje ima Presveta Bogorodica. Tako nadbiskup potaknut sinovskom ljubavi prema našoj nebeskoj Majci uvodi pobožnost zadovoljštine za uvrede Majci Božjoj za svoju Nadbiskupiju.⁵⁴

Šarić je i u svojim pjesmama i poukama posebno isticao važnost marijanske pobožnosti u mjesecu svibnju i listopadu. Tako u okružnici iz 1940. godine poziva sve vjernike svoje Nadbiskupije da iskažu osobito štovanje nebeskoj Majci pobožnim moljenjem krunice. U toj prigodi nadbiskup udjeljuje i oprost od sedam godina i potpuni oprost onima koji budu molili krunicu uz još određene uvjete koji se traže za taj oprost.⁵⁵

Važno je ovomu dodati i Šarićev prijevod enciklike pape Leona XIII. o krunici Blažene Djevice Marije.⁵⁶ Dojmljiv je i članak pod naslovom *Štovanje bl. Dj. Marije u vječnome gradu*.⁵⁷ U njemu Šarić pripovijeda o dokazima za Marijino najranije štovanje koje se nalazi u katakombama te da se to štovanje proteže još od apostolskih vremena. Potom on opisuje kako je Marija na tim slikama prikazana kao ona koja sjedi na prijestolju držeći božansko dijete ili stoji i moli sklopljenih ruku. U članku, koji u podnaslovu otkriva da je iz bilježnice jednog hodočasnika u Rim, autor donosi opis vjerojatno svih rimskih crkava posvećenih Mariji u koje je uspio hodočastiti.

⁵⁴ Usp.: Ivan Evandelist ŠARIĆ, „Pobožnost zadovoljštine za uvrede Majci Božjoj“, *Vrhbosna* 54 (1940.), 112.

⁵⁵ Usp.: Ivan Evandelist ŠARIĆ, „Okružnica za mjesec svete krunice“, *Vrhbosna* 54 (1940.), 256.

⁵⁶ Usp.: objavljeni prijevod u *Vrhbosna* 11 (1897.), 298-301.

⁵⁷ Usp.: *Vrhbosna* 13 (1899.), 136-139. Iako je ovaj članak nepotpisan, Vukšić ga donosi u popisu tekstova za koje smatra da ih je Šarić objavio u Vrhbosni. Usp.: Tomo VUKŠIĆ, „Naslovi tekstova koje je nadbiskup Ivan Šarić objavio u Vrhbosni (1891.-1945.)“, Franjo MARIĆ – Tomo VUKŠIĆ, *Bibliografija nadbiskupa dr. Ivana Šarića* (Sarajevo: VTK, 2010.), 92.

Zaključak

U ovome radu nastojali smo istaknuti mjesta u kojima se, u prijevodu i komentarima Novoga zavjeta što ga je načinio nadbiskup Šarić te u njegovim poukama (propovijedima) i okružnicama, spominje Marija, majka Isusova.

S obzirom na Novi zavjet to istraživanje uvelike nam je olakšalo *Stvarno kazalo* koje naš prevoditelj i komentator donosi na kraju Novoga zavjeta. Da bismo bolje razumjeli Šarićev prijevod i osobito komentare, ili ukazali na neke druge mogućnosti u prevođenju novozavjetnog teksta u kojemu se spominje Isusova majka te ponudili i paralelne komentare, poslužili smo se ekumenskim *Novim zavjetom* u izdanju Kršćanske sadašnjosti iz 1992. godine što ga je uredio Marijan Jerko Fućak. Nije nam bila nakana dovesti u inferiorniji položaj Šarićev prijevod i komentar u odnosu na onaj ENZ-a, nego samo komparirati i doći do određenih uvida.

Iz komparacije ovog kratkog dijela, koji se tiče naše teme u naslovu, jasno se zrcali kako postoji drastična razlika u naravi i načinu komentara koje donosi Šarić i onih koji se nalaze u ENZ-u. Ta razlika očituje se ponajprije u znanstvenijem pristupu Novom zavjetu u ovom potonjem komentaru. Šarićevi komentari su više pastoralni, poučni i pobudni, a premalo znanstveni. U ostalim dijelovima, kojima se nismo bavili, može se pronaći neki deskriptivni komentar kad npr. objašnjava pojedine židovske običaje, čak i poneki jezični komentar, ali u cjelini prevladavaju više pučki i poticajni komentari, katkad gotovo homiletski. Možda razlog tomu treba tražiti u već spomenutoj činjenici da Šarić nije bio bibličar po struci i da nije bio sklon biblijskim jezicima koji su *conditio sine qua non* za prijevod Svetog pisma. Zbog toga njegov Novi zavjet i nema kritičkih jezičnih analiza koje možemo susresti u drugim prijevodima i komentarima. Jedan od razloga može biti i taj da je Šarić htio predstaviti i prevesti Sveto pismo za puk, što bi bilo nešto kao hrvatska Vulgata. No, protiv toga argumenta stoji činjenica da su biskupi bili povjerali bibličaru Nikoli Žuviću da priredi *Lekcionar* s dijelovima Svetoga pisma koji bi se čitali na nedjeljnim i blagdanskim misama.⁵⁸ Činjenica da je Šarić nastojao ubaciti pokoji pastoralni i pobudni komentar gdje god je mogao, pokazuje da su mu takvi komentari bili važniji (i manje zahtjevni) od prikladnog znanstvenog i teološkog tumačenja. U stanovitu obranu pastoralne i pobudne naravi Šarićevih komentara može se uvrstiti i činjenica da se korjenita promjena

⁵⁸ O tome vidi: Mato ZOVKIĆ, „Nastanak i tri izdanja Šarićeva prijevoda Svetoga pisma“, 264.

na katoličkoj strani o pitanju egzegeze, a onda i komentara, dogodila tek 1943. godine s enciklikom *Divino afflante Spiritu*. Tek se tom enciklikom Pija XII. dopušta slobodna i preporučena upotreba povijesno-kritičke metode te se ukazuje na potrebu iznošenja *teološke* poruke Svetoga pisma.

Iako nismo stručnjaci za jezik, ipak barem na razini dojma, moramo primijetiti kako je Šarićev jezik u prijevodu Novoga zavjeta, pa i u komentarima, melodičan, ponekad kao da traži rimovanje prevedenih i komentiranih tekstova. Jasno je da pri ovakvoj kritici moramo uzeti u obzir i vrijeme pisanja i prevođenja na hrvatski jezik, koji nam se, iz ove perspektive, u određenoj mjeri čini arhaičnim.

Ono što je ostalo nejasno s obzirom na Šarićeve komentare, barem onih dijelova na koje smo se osvrtni, jest odakle oni dolaze, odakle ih Šarić crpi. S kojim teološkim autoritetom komentira npr. Mt 1,20 kada kaže kako je Marija mogla opaziti nemir sv. Josipa jer mu nije priopćila veliku tajnu da je trudna. Ona se, prema Šarićevu komentaru, nadala da će Bog u pravi čas objasniti sv. Josipu to čudo kako je učinio i kod Elizabete. Može li biti da je Šarić ostao pod utjecajem nekih legendarnih priča budući da se, prema Antunu Lučiću, na prijevod Svetoga pisma pripremao upravo pišući *Zlatne legende o Isusu, Mariji i Josipu*?⁵⁹

Zaključno možemo reći da je Šarić svojim komentarima u Novome zavjetu doprinio ukazivanju na Mariju, majku Isusovu, i na njezino štovanje koliko je to bilo moguće te na očuvanje Marijine slike i uloge u povijesti spasenja kako je predstavlja kršćanska predaja i Sveto pismo. S obzirom na narav njegovih komentara (poučni, pastoralni) možda je to učinio i u većoj mjeri negoli stručni komentatori, bibličari i poznavatelji biblijskih jezika. Takvim komentarima zacijelo je mogao pobuditi veću pobožnost ne samo kod jednostavnoga puka nego i kod svećenika i studenata teologije onoga vremena. Njegovi komentari i sam prijevod odražavaju kontekst vremena u kojemu je živio. Takvo nastojanje osobito se vidi kad tumači pojam „žena“ kako smo vidjeli gore. Zastarjela mišljenja u komentarima, na koja je već 1942. godine upozorio i Škrinjar,⁶⁰ po našem mišljenju, mogu se i trebaju promatrati iz kuta stručnih *biblijskih* znanosti.

S obzirom na Šarićeve pouke, koje je donio u tri sveska, možemo pronaći svega pet pouka posvećenih Blaženoj Djevici Mariji. Vjerujemo da je ih više izgovorio. Vidljivo je iz njih da su one poučnoga karaktera, nadasve poticajne, u njima je jako naglašena važnost štovanja Marije. Sve

⁵⁹ Usp.: Antun LUČIĆ, „Samosvojni pjesnik u reverendi“, 287., bilješka 9.

⁶⁰ Navedeno prema Mato ZOVKIĆ, „Nastanak i tri izdanja Šarićeva prijevoda Svetoga pisma“, 264.

pouke imaju jasno biblijsko utemeljenje i teološki okvir. Šarić u njima nije ni mogao donijeti sustavnu mariologiju, ali je posve jasno naglasio Marijinu ulogu i Marijino mjesto u povijesti spasenja, te zbog toga možemo reći da je u tim marijanskim poukama moguće nazrijeti obrise mariologije. Marija je prije svega naša Majka, zagovornica, put k Isusu, ona je Djevica i Bogorodica, Bezgrešna te na nebo uznesena. Ovu posljednju istinu vjere Šarić je anticipirao i u nju vjerovao i prije njezina formalnog proglašenja te rado i po svojem uvjerenju krajnje slikovito naglasio Marijine zasluge i njezino uznesenje na nebo.

Moramo spomenuti da smo ostali iznenađeni uvidom kako nadbiskup Šarić od 23 dekanske konferencije između 1919. i 1941. godine nijednu nije tematski posvetio Blaženoj Djevici Mariji. Teško je iznaći razloge za takav propust, no vjerojatno su u središtu tih konferencija bila više praktična i organizacijska pitanja koja su se ticala dekanata i župa. Međutim, okružnice koje je nadbiskup Šarić pisao svećenicima i vjernicima ipak su dokaz da je ovaj pastir Vrhbosanske Crkve bio iznimno pozoran prema svim važnim marijanskim događajima, obljetnicama i proslavama na razini opće Crkve te je taj marijanski duh, misaono i praktično, nastojao prenijeti i na svoju mjesnu Crkvu.

MARY, MOTHER OF THE LORD, IN TRANSLATION AND COMMENTS ON THE NEW TESTAMENT, SELECTED HOMILIES AND CIRCULARS OF ARCHBISHOP IVAN ŠARIĆ

Summary

The Blessed Virgin Mary occupies a unique role in the history of salvation. This role is evidenced not only through the proclaimed dogma of the ecumenical and regional councils, but also through the religious consciousness of bishops, theologians and the entire people of God. The intention of this paper is to illuminate and demonstrate Šarić's perception of the Blessed Virgin Mary, her place and role in Christian tradition and Scripture, and his veneration of Our Lady and presentation of the Mother of Jesus to the faithful among the Croatian people, through his comments on the New Testament. In this paper, Šarić's commentaries, which are of a popular and pastoral character, are compared with the commentary of the ecumenical New Testament, which enjoys the consensus of theologians and biblical scholars. The second and third parts of the paper show how the perception and veneration of Mary, the mother of Jesus, were actualized in the teaching service of the second Archbishop of Vrhbosna, Ivan Šarić, and at the end of the paper, concluding observations are made.

Key words: *Virgin Mary, Archbishop Ivan Evandelist Šarić, gospels, teachings/homilies, circular letters/epistles.*

Translation: Darko Tomašević and Kevin Sullivan